

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 15 December 1912. N°. 1824.

Blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van lieftogaven f —.12 per regel.

Van de Volending.

LXXVII.

DERDE REEKS.

XIV.

Die alleen onsterfelijkheid heeft, en een onvergankelijk licht bewoont; denwelken geen mensch gezien heeft, noch zien kan; welken zij eere en eeuwige kracht, Amen.
1 Timotheus 6 : 16.

Het zou te ver afleiden, om aan hetgeen we aanvoerden nog tal van andere uitleggingen toe te voegen, die ons over de al of niet-noodzakelijkheid van het sterven door wijsgeeren, psychologen en physiologen ten beste zijn gegeven. Te minder zelfs voelen we hiertoe neiging, omdat bij deze uitleggingen in zoo omvangrijke mate allerlei ontleendkundige, geneeskundige en scheikundige termen de hoofddrol spelen, termen die door verreweg de meesten onzer lezers toch niet worden verstaan. Iets waar dan nog bij komt, dat het begrip zelf waarover we handelen, in zoo telkens gewijzigden vorm optreedt. Veelal toch bezigen vooral zij, die buiten het geloof rekenen, hier het woord *onsterfelijkheid*, en juist dat woord laat zoo onderscheidene opvatting toe. Als het in 1 Tim. 6 : 16 van den Koning der koningen heet: „die alleen onsterfelijkheid heeft en een onvergankelijk licht bewoont, welken zij eere en eeuwige kracht“, dan wordt hiermee uitgedrukt, dat de Dood, onder wat vorm ook, nooit Hem overkomen kan, die het eeuwige leven in zichzelf bezit. Maar heel iets anders reeds is het, als de apostel in 2 Cor. 5 : 4 spreekt van ons „overkleed worden“, opdat dit sterfelijke van het leven verlonde worden“. En weer anders is de gedachte, waar het in 1 Cor. 15 : 53, 54 luidt: „Dit versterfelijke moet onverderfelijke en dit sterfelijke onsterfelijke aandoen, ... en wanneer dit sterfelijke zal onsterfelijke aangedaan hebben, alsdan zal het woord geschieden: De dood is verslonden tot overwinning“. Zoo valt in de Heilige Schrift zeker verschil van beteekenis op de eene en op de andere plaats niet te ontkennen, maar sterker nog treedt dit verschil op den voorgrond in het gewone gebruik van dat woord: *Onsterfelijkheid*. In het gemeen beduidt onsterfelijkheid ultraard, dat een levend wezen, welk ook, niet aan den dood onderworpen is. Voor de niet-levende stof wordt het woord dan ook niet gebezigd. De verhouding moet zoo gelegen zijn, dat ge op zichzelf den dood zoudt verwacht hebben, dat desmettenia de dood niet intreedt, en is dit nu zoo op te vatten, dat bij welke wezen ook de dood niet intreden kan, dan spreekt men in 't woord onsterfelijkheid dit hooge karakter van het leven uit. Vooral bij het overdrachtelijk gebruik van het woord: onsterfelijkheid, voelt men dit. Als Vondel in een zijner geschriften van Huig de Groot zegt: „Wijlen, onsterfelijker gedachtenisse, zijn Excellente Huig de Groot“, dan voelt ieder het protest, dat zich hierin uitsprekt tegen de bejegening door menig Contra-remonstrant aan den vriend van Vondel aangedaan. Onsterfelijkheid doelt dan op iemands roem, en op het blijven leven van zijn naam bij de nakomelingschap. Maar ook afgezien van dit overdrachtelijk gebruik is het heel iets anders, of iemand van de goden zegt, dat ze onsterfelijke waren en dus nooit onder de macht van den dood konden komen, dan wel of van iemand die sterft, en die dus wel onder de macht van den dood kwam, beleden werd dat hij toch der onsterfelijkheid deelachtig zou zijn. Dit laatste beduidt dan of dat de persoon wel sterft, maar uit den dood opgewekt zijnde, niet meer sterven zal, of wel het wordt toegepast op de afgeschelden ziel, en houdt dan in dat de dood wel het lichaam overvallen en vernietigen kan, maar aan de ziel als onsterfelijkheid zijn geweld te vergeefs beproefde.

Voorzover op den mensch toegepast moet nu echter nader onderscheiden worden, of ge spreekt van den mensch, gelijk hij uit Gods hand bij eerste schepping voortkwam, oftewel van den mensch gelijk hij door den val en na het uitbreken van de zonde geworden is. Ge kunt dan zeggen dat Adam onsterfelijk geschapen was, en drukt dan daardoor uit, dat ware er niets tusschenbeiden gekomen, de dood op Adam nooit vat zou gehad hebben. Toch blijft dan altoos over, dat Adam wel sterven kon, ja sterven moest, zoodra hij viel, en hieruit volgt dan weer, dat hij bij zijn schepping niet onsterfelijk was in den zin, waarin de engelen onsterfelijk zijn, daar de dood nog wel geen vat op hem had, maar toch op

hem krijgen kon; iets wat door het begrip onsterfelijk toch eigenlijk is uitgesloten. Wie onsterfelijk is, moet niet kunnen sterven, wat er ook gebeure. Zoo verstaan we het van God, zoo verstaan we het van de engelen, en zoo ook verstaan we het gemeenlijk van onze eigen ziel; doch dan geraken we weer in deze spraakverwarring, dat wij wel sterven, maar dat in dit ons sterven ons *ik* toch niet sterft, en dat dit *ik* in onze ziel der sterfelijke niet deelachtig is. Dit belet echter niet, dat we 't woord *onsterfelijk* ook toepassen op een levend wezen in zijn oorspronkelijken staat, gelijk het uit Gods hand was voortgekomen, 't zij mensch, 't zij dier, zoodat het niet gestorven zou zijn zonder een geheel van buitenaf intredende oorzaak. Zoo nu stelt de Schrift ons de schepping van den mensch voor. Zonder vernielende oorzaak van buiten zou de mensch nooit met den dood kennis hebben gemaakt; dat hij toch een kind des doods werd, kwam op uit zijn val. En nu is het alleszins opmerkelijk, dat, geheel buiten de Schrift om, geleerden van allerlei vak ons evenzoo komen verzekeren, dat de mensch, zoo hij maar voor zijn lichaam behoorlijk zorgde, niet behoefte te sterven, maar aldoor kon blijven leven. Voor het scherpe onderscheid, dat men hierbij dan tusschen mensch en dier gemaakt heeft, bleek geen genoegzame reden aanwezig te zijn, vooral niet zoo we vasthouden aan het Schriftwoord, dat „eenerlei beelden wederwaard“, d.i. dat mensch en dier ten deze op één lijn staan. Zoo kan dan ten slotte het woord onsterfelijk van mensch en dier beide naar hun oorspronkelijke Scheppingsbestemming gebezigd worden, alleen met dit verschil, dat de mensch aan den dood onderworpen wordt om zijn eigen val en zonde, het dier om den val van engelen en menschen. En dit aangrijpende verschijnsel vindt dan nu daarin zijn verklaring, dat 't al samen één machtig organisme vormt; dat in dit machtig organisme van het heelal elk lid van zelf meelijdt met 't andere; en dat er in dat organisme als zoodanig geen wonden en geen breuke kan geslagen worden, of er komt een algemeene ontreding uit voort. Een pijl die in 't oog van een leeuw vliegt, zal oorzaak kunnen worden dat na ettelijke dagen ook zijn poot en klauw sterven. En in de verzoeking zelf van den mensch in het Paradijs trilt der engelen afval na.

Wat men tegenwerpt, dat dan toch het onschuldige creatuur lijdt, is juist, doch vloeit met noodzakelijkheid uit den organischen samenhang der deelen voort, en zoowel het onschuldige lijden van den Christus als het zonder bepaald eigen schuld meelijden van het eene schepsel met het andere, vindt dan, zoo we op geestelijke gebied overgaan, weer in geheel andere motieven zijn verklaring. Staande bij het Kruis van Golgotha en geheel de werking van wat daar plaats greep tot in zijn uiterste consequentiën doordienende, zal niemand zeggen, dat hier onrecht is geschied. En zoo ook ligt achter dat medelijden van het eene schepsel om de schuld van het andere creatuur een verborgenheid, die thans voor ons nog niet ontluiderd is, maar waarvan het geloof belijdt dat eens de ontluistering zal komen. De eenheid, waarin alle creatuur organisch saam is gebonden, vindt haar noodzakelijkheid daarin, dat het alles van den éénen God uitgaat en daarom niet buiten onderling verband te denken is. We ontkennen dus niet, dat we hier stuiten op het vooralsnog voor ons onverklaarbare, maar juist op grond van 't geloof, dat het verband, 't welk al het geschapene organisch samenhoudt, in het geschapen zijn van alle dingen door één en denzelfden God ligt, komt er geen oogenblik een aarzeling in ons op, of ook voor dit ons zoo pijnlijke mysterie van 't lijden der onschuld is in God zelf de oplossing gegeven. Zoo maar vaststaat dat, conform met het getuigenis der Schrift, wel het *leven*, maar niet de *dood* uit God is, en dat derhalve noch de dood van den mensch noch de dood van het dier zijn grond en oorzaak vindt in Gods oorspronkelijk Scheppingsbestel, treedt er van zelf, met Gods gedoogen en toelating natuurlijk, in de geestwereld en in de menschenwereld, en ten deele althans zouden we zeggen, ook in de dierenwereld, een beginsel van boosheid op, dat met den dood in een vanzelf gegeven verband staat. Dat dit beginsel van tegen God gekeerde boosheid in het organisme van het heelal *kon* optreden, lag aan de schepping in vrijheid, aan de creatie van 't in zichzelf vrije creatuur, de in zichzelf vrije schepping waartoe 't gekomen is. Doch juist in dit tot aan zijn roepen van dat hoogste lag vanzelf mee gegeven het gevaar om 't creatuur 't diepst te doen vallen. Vrijheid zonder mogelijkheid

van val zou geen waarschtig karakter van vrijheid gedragen hebben. En hierin juist moest de heerlijkheid Gods uitschitteren, dat Hij als de Almachtige zulk een vrijheid scheppen kon, en vasttegenstaande het ontzettend gevaar dat in zulk een Schepping school, toch in het eind zijn wijsheid zou doen triumpheeren.

Alleen een almachtig God, 't zij met eerbied gezegd, kon dit aandurven. Soortgelijke gedachte, bij wat ondernemen ook, in ons opgekomen, zou niets dan schuldige roekeloosheid zijn. Alleen in Hem, wiens de Wijsheid, de Almacht en de Eeuwigheid in absoluten zin is, kan dit in stoutheid alles te bovengaan, Goddelijk groot zijn. En niet in de kleine gedachtenwereld van ons aardse bestaan, maar eerst als we in zullen geleid zijn in de heilige en hooge gedachtenwereld van het hemelsche leven, zal 't ons gegeven wezen ook hierin de Majesteit onzes Gods te aanbidden.

Just daarom echter is het ons niet geoorloofd, in onzen huidige gedachtenkring de groote heft van Gods Schepping buiten de finale rekening te laten, en toch juist dit is 't, waaraan we zoo meestal geneigd zijn, ons schuldig te maken. Er ligt zelfs iets aandoenlijks in, als men soms een trouwen hond bij het graf van zijn meester ziet treuren, en omgekeerd zoo menig kind des menschen niet wegsterven, dat om heel de overige wereld zich niet bekommert, en van haar heengaat, alleen om zelf zalig te worden, en 't geheel onverschillig keurende wat er van deze verdere wereld, na zijn sterven, terecht komt. Bij geheel het stuk der Volending is dit absolute isoleeren van ons *ik* niets dan de kroon op het egoïsme, dat in ons leven zoo boote rol speelt. Zeker, we volenden ons levenstaak niet, zoo 't bij ons ook niet komt tot de ontlooiing van onze zelfstandigheid. Ons *ik* mag niet in de knop blijven. Ook ons *ik* is bestemd om uit de knop te ontkiemen, en als een eigen bloem zijn kleuren en geuren te laten uitkomen en te schitteren in zijn vormen, insaffdingen en verbindingen. Maar dit ontlooiën van ons *ik* uit de bloemkelk slaat terstond in schuldige egoïsme over, zoo het gepaard gaat met onverschilligheid jegens hetgeen organisch met ons saamhangt. Heel het gebod der naastenliefde rust op de veroordeeling van dit egoïsme. De zelfstandigheid van den prachboom in het woud is niet, dat alle overige boomen zullen wegvallen, en alle zangvogels zullen zwijgen, en alle insect zal versterven, maar juist omgekeerd, dat de prachboom met de overige boomen in heel het bosch in zulvere harmonie zijn takken spreiden en zijn bladerdors ontlooiën zal. En zoo nu ook moet elke beschouwing over den loop der Volending feil gaan, zoo we die lijn eeniglijk laten uitloopen op onze eigen geestelijke behoudens en op de zaligheid onder eigen zelf.

Dat tal en tal van personen, die zelf voor hun zaligheid aanzienlijke offers willen brengen, hierin vervallen, is onbetwistbaar. Toch mag op het standpunt der Schrift aan deze eenzijdige en egoïstische gedachte geen oogenblik voet worden gegeven. Wie in waarachtige vroomheid de Volending tegengaluit, denkt zeer zeker ook om de zaligheid zijner eigen ziel, maar toch ook, en eerst zelfs, aan de eere Gods die tot haar recht zal komen. Voorts aan de toekomst van alles wat hij op aarde leerde liefhebben. En ten slotte niet minder aan den eladsloof van al het werk Gods, gelijk dit in den starrenhemel, in de natuur hier op aarde, en in het verloop aller dingen zich afteekende. Het is zoo rijk en schoon, als de apostel zegt, dat hij wel van zijn God zou willen verbannen zijn, zoo hij daarmee Israël redden kon. En al voegt 't ons nu niet, dit zeggen op alle dingen toe te passen, toch is het duidelijk, hoe kras en beest dat apostolisch woord tegen alle geestelijke egoïsme over staat. Noch de Profetie, noch de Apocalypse geeft ons dan ook recht, om de Volending hoofdzakelijk in de zaliging van onze eigen ziel te doen opgaan. Het is niet 't minst dit schuldige geestelijke egoïsme, dat en profetie en apocalypse zoo vaak ongenietbaar voor ons maakt. Het ons zoo breed inhalen met de dierenwereld was daarom allerminst overtoollig. Van alle schepsel hier op aarde staan de dieren ons altoos het naast, en geheel de voorstelling alsof de planten- en dierenwereld hier alleen gediend had om ons te vermaken, en dus weg kon vallen zoodra wij sterven en ze niet meer noodig hadden, druischt tegen de majesteit van Gods gansche Schepping in. Ge maakt u zelf zoo arm, zoo al dat overige in natuur en geschiedenis u eigenlijk niet schelen kan en uw hart niet raakt. En wie door Gods Geest geleid wordt, zal steeds met den patriarch opzien naar de starren des hemels, zal naar Jezus raad, aanzien de lellen des velds, en

gedenken aan de zorge en bemoeienis die, naar Jezus eigen woord, zijn Vader die in den hemel is, zelfs met de musschen heeft die voor een penning op de markt te koop zijn

Te nauwer band bindt ons aan het dierenrijk, omdat voor dier en mensch het probleem van leven en dood geheel de existentie blijft beheerschen. Bij het plantenrijk zien we een verschijnsel, dat bij de bezelde Schepping niet op die wijze voorkomt. Planten, dieren en menschen hebben thans dit wel met elkander gemeen, dat wat wegstert, vervangen wordt door wat uit hetgeen verging voortkwam. Het saad is profetie van het nieuwe dat op zal komen. Deze regel is aan alle drie deze rijken gemeen. Vandaar dat in de Schrift zoo telkens aan deze rijken onderling de beidspraak voor het verloop van aller existentie ontleend wordt. Maar afgescheiden van deze voortplanting bezit de plantenwereld nog dit geheel eigenaardige verschijnsel, dat ze van jaar op jaar versterft en weer opbloeit. Er zijn levende boomen, waarvan de bladerdors reeds vóór honderden van jaren afviel, maar om telkens terug te keeren. In uw tuin staart ge in de wintermaanden op boom naast boom, die geheel verdord is, zoo zelfs, dat ge geen anderen indruk ontvangt of de boom is dood. En toch is hij dat niet. Ge behoeft slechts met uw nagel in een twijgje in te snijden, of ge ontwaart het leven dat er nog in schuilt. En nauwelijks is de doodelijke koude voorbij gegaan en begint de lentezon u weer toe te lachen, of het leven in de takken zwelt weer naar buiten, knop na knop zet zich, welhaast gaan de knoppen botten, en niet lang meer, of blad en bloesem loopen weer uit. Zoo sterft het naar buiten leven van den boom elk jaar af, om een lange reeks van jaren altoos weer terug te keeren, zoodra de bange winterkoude over is.

Dit verschijnsel echter kent alleen het plantenrijk en is aan het dierenrijk en aan ons menschen geheel vreemd. Ook het dier en de mensch doorloopen wel een proces, het proces van groei, volwassen worden, voortplanting enz., maar elk deel van dit proces vertoont zich slechts eenmaal. Eerst is de vruchtbaarheid er niet. Ze komt met den opbloeienden leeftijd. Ze duurt voort, tot zeker aantal jaren bereikt is. Maar dan vergaat ze zonder weer te keeren. Het sterven en weer opbloeden van den boom kent ons leven niet. Er moge ziekte intreden, en na die krankheid herstel, maar al lijkt dit er op, toch is het gansche iets anders. Voor eerst toch is krankheid geen algemeen verschijnsel, en ten andere heeft 't gansche andere oorzaak. In hoever nu de plant, b.v. een cederboom van edelen wortel, deze afwisseling van verdorring en weeropbloeiing aldoor zou kunnen voortzetten, zonder ten slotte te versterven, zij hier in 't midden gelaten. We kunnen hier volstaan met er op te wijzen, dat er niet een cederboom dankbaar is, die ongestoord zijn leven kan voortzetten. Op het leven van de boomen toch werken allerlei factoren van buiten in. Invloeden van de weersgesteldheid, invloeden van den bodem, invloeden van allerlei insecten, invloeden van allerlei krankheid. De eene cederboom zal juist staan op een gunstige plek, zoodat de voeding uit den bodem en de drenking met het water juist is wat ze zijn moet, maar bij een anderen cederboom zal 't te wensen overlaten. Zoo kunnen allerlei invloeden op den stam inwerken. En al is nu het hout van den cederboom nog zoo vast, en zijn wortel nog zoo gelukkig gespreid, toch is er niet een cederboom of, op hooge jaren gekomen, begint hij op allerlei manieren de gebreken te vertoonen, die van deze schadelijke invloeden de gevolgen zijn. Toch bleek de ceder zoo uitnemend in staat om zelfs aan deze schadelijke invloeden zeer langen tijd het hoofd te bieden, dat men acht enkele eeders te kunnen aanwijzen, die reeds een leeftijd van 3000 jaren tellen. Van de 300 eeders, die op den Libanon het oudste centrum van leven vormen, staan althans 10 er voor bekend, dat ze reeds van de dagen van Salomo dagteekenen. Waar nu eenmaal een levensduur van 3000 en meer jaren wordt aangenomen, spreekt 't toch wel vanzelf, dat dit leven ongestoord zou kunnen doorgaan, zoo maar de schadelijke invloeden waarop we wezen, niet rusteloos doorwerkten. De 10 Salomonische eeders op den Libanon vertoonden zich nog in al hun pracht, en niets belet, dat ze nog reeksen van jaren hun bestaan voortzetten, zoo geen te sterke invloeden uit de atmosfeer vernielden op hen neerkomen. Vellig mag dan ook worden aangenomen, dat er van sterven van deze eedelen boomen ganschelijk geen sprake zou zijn, indien het mogelijk ware geweest om van jongs af aan deze boomen alles in juiste mate te doen

toekomen, wat ze behoefden, en af te weren al wat hun schade kon aanbrengen.

Tot op zekere hoogte nu is dit ook van toepassing op het dierenrijk. Zelfs nu nog bereiken zeer enkele dieren een ongemeen hoogouderdom. Regel echter is dit volstrekt niet, en gemeenlijk is 't leven van 't hoogere dier zelfs in 't oog vallend kort. Een ieder kan dit tot zelfs bij zijn eigen huisdieren waarnemen. Toch is ook hieruit daarom zoo weinig gevolgtrekking te maken, omdat de schadelijke invloeden zoo van jongs af op de dieren inwerken. Steeds zijn ze blootgesteld aan de schadelijke invloeden der atmosfeer. De wisseling der jaargetijden brengt aan duizendmaal duizend dieren telkens weer den dood. In het nemen van hun voedsel en van wat ze drinken worden ze zeker geleid door fijnwerkend instinct, maar dat instinct laat de dieren toch vaak in den steek. Allerlei schadelijke invloeden en microben verwekken krankheden, die niet zelden benettelijk zijn en gansche boosde epidemieën veroorzaken. Ze staan bloot aan allerlei ongevallen. Giftige insecten steken ze. De mensch zonder hart mishandelt ze maar al te vaak. Niet zoo lang duurt het dan ook, of er doen zich in het lichaam van het dier verschijnselen voor, die nog wel niet doodelijk zijn, maar toch toonen, dat de volle gaafheid niet meer aanwezig is. Afgezien nu van ongevallen, die aan de dieren overkomen kunnen, van de onderlinge verslindag van de dieren, en van het slachten van dieren door menschenhand, is het uit dien hoofde alleszins begrijpelijk, dat de dood ook in de dierenwereld rondwaart. Zijn er nu al exemplaren, die door bijzonder goede verzorging aan schier alle schadelijke invloeden ontkomen, zoodat dit bij enkele rasheugsten en bij enkele soorten van runderen gezien wordt, dan valt bij deze enkele dieren uit hun existentie zelve minder de oorzaak van hun dood af te leiden, maar toch mag ook bij deze dieren niet vergeten, dat men ze niet meer aantreft in den oorspronkelijken toestand, waarin ze in den aanvang geschapen zijn. En daar nu de mannen van het vak geen geheel onaangetast of geheel onbedorven dier meer vinden, waarvan ze voor hun onderzoek gebruik konden maken, is uit de resultaten van het onderzoek zoo bijna niets met zekerheid voor hun oorspronkelijken levensduur af te leiden.

Ze deelen ten deze het lot van den mensch. Ondervraagt ge de mannen van het vak over den dood der meeste personen, dan is het antwoord, dat verreweg de meesten een te vroegtijdigen dood stierven als gevolg van hun levenswijze of van hetgeen hun is overkomen. Enkele preciese cijfers zijn wel sprekend. In Italië stierven in 1872-85 op de 100 dooden ruim 47 onder de 5 jaar en nogmaals 24 onder de 50 jaar, zoodat er slechts 29 waren die over de helft van de eeuw kwamen. In Pruisen was het bijna evenzoo. Ook hier 47.54 onder de 5 jaar op de 100 gestorven in 1876-85. In Frankrijk en Zweden stond 't beter. In Zweden waren op de 100 dooden slechts 33 kinderen onder de 5 jaar en 27 onder de 50 jaar, zoodat er 40 de halve eeuw overschreden. Maar hoe ook genomen, duidelijk blijkt uit deze cijfers, dat verreweg de meesten niet hun leven uitleven, maar in hun levensgang gestoord worden door erfelijke kwalen, door slechte verzorging, door eigen onmatigheid of onvoorzichtigheid, door allerlei misstand of door allerlei ongeval. Uit de voorhanden gegevens is daarom niet af te leiden, of zonder en buiten dat alles de dood toch zou intreden. Wel is op allerlei wijs een theorie opgesteld, dat voor allen, ook voor den sterken individu, het leven zelf ten slotte den levensondergang ten gevolge zou hebben. Zoo kent men de theorie van de *arteriosclerose*, of wat de Engelschen en Amerikanen de *ossificatie* noemen; een schade hierin bestaande, dat in den loop der jaren de weekte deelen beginnen te verharren, iets wat vooral dan gevaarlijk is, zoo 't optreedt in het aderweefsel, daar dan de aderen niet meer in staat zijn den bloedsaandrang te weerstaan, zoodat er scheuring en beroerte intreedt. Een andere theorie wijst er weer op, dat de klieren gaandeweg veranderen en dan slooiing van het lichaam ten gevolge hebben. Een derde theorie zegt, dat het beengestel allengs te weinig uit mineralen samengesteld is, iets wat dan verzwakking ten gevolge zou hebben. Of om kort te gaan, men wijst er op, dat in den loop der jaren allerlei wijzigingen en veranderingen in de constitutie van het lichaam intreden, of elementen zich vastzetten die schade berokkenen, en dat uit een en ander een stoornis in geheel het leven van het organisme intreedt, die, eens begonnen, al